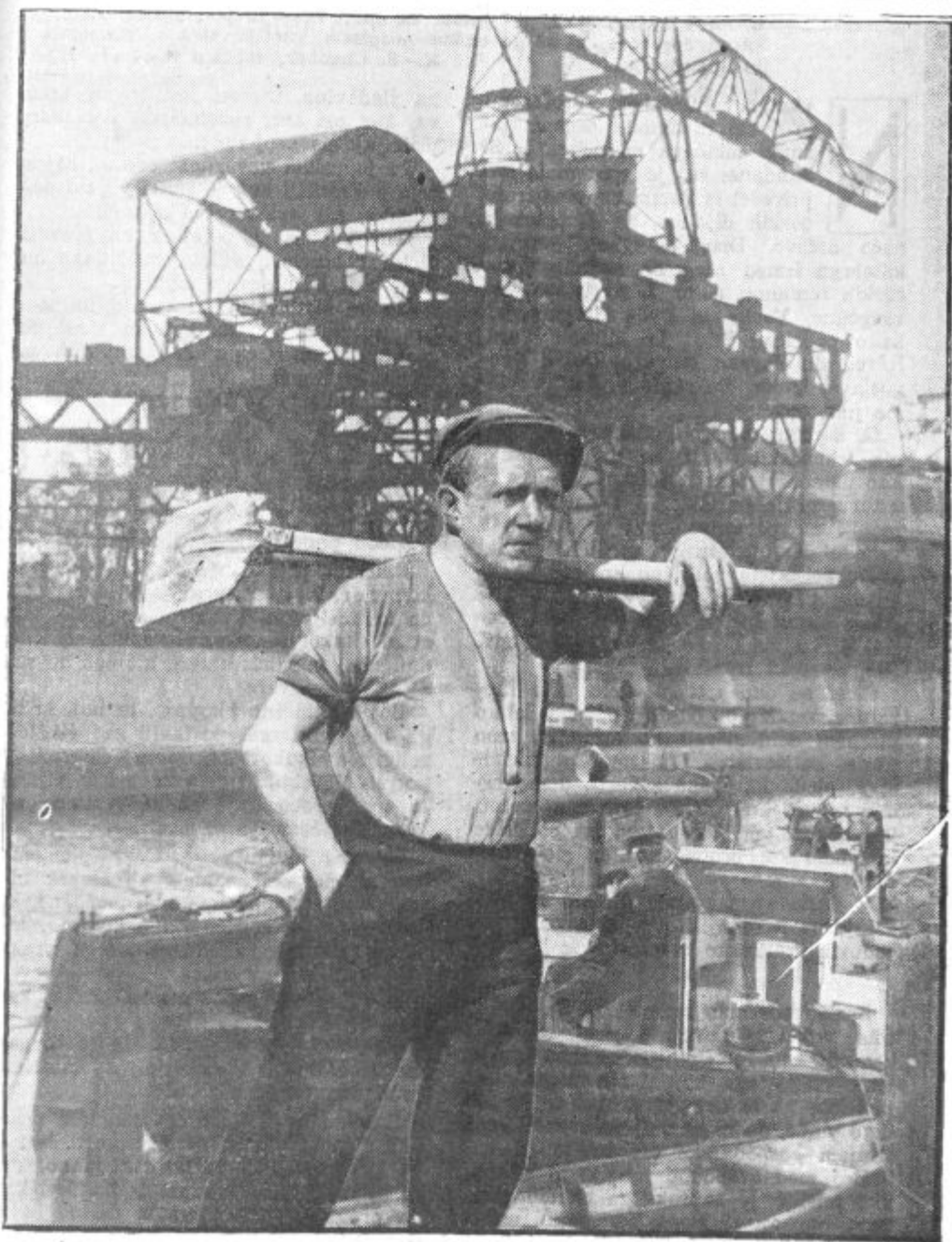

ŽIVLJENJE IN SVET

STEV 17.

V LJUBLJANI, 29. APRILA 1934.

KNJIGA 12

SIMFONIJA DELA

MORALNA BILANCA EVROPE V L. 1934.

BOLGAR SANDAN — FRANCOSKI PISATELJ

Veličastno delo, ki se ga je lotil kralj Aleksander, je čudovito uspešno. Jugoslovansko edinstvo je sedaj dovršeno dejstvo in balkanski blok, akoprav še nepopoln, je vendar na dobri razvojni poti spričo balkanskega dogovora, ki so ga ondan podpisale Turčija, Grčija, Romunija in Jugoslavija. K. - S. Chandan, Bilan moral, 171.

Nekateri ljubljanski profesorji in drugi razumniki osebno poznajo mladega publicista K. S. Šandana, saj je pred malo leti privedel iz Pariza skupino francoskih dijakov, da si ogledajo našo državo. Drugi utegnejo poznati katerega izmed njegovih sedmih francoskih romanov, n. pr. *L'Arriviste sans vergogne*, *Venka la Belle Bulgare*, ali kako politično delo: *Le Miracle Turc*, *Réveil du Paysan bulgare*, *Unité Yougoslave*, *Union Balkanique*, *Le Problème juif*, etc.

G. Šandan marljivo sodeluje pri raznih francoskih listih, n. pr. pri pravkar ustanovljenem tedniku *Les Balkans*, ureja pariški *Le Danubien*, tednik za sporazum držav v srednji in vzhodni Evropi, in v aprilu je izdal svojo petnajsto politično knjigo: *Nravnstvena bilanca Evrope v l. 1934* (*Le Bilan moral de l'Europe en 1934*, Paris, 3 Rue de l'Arc de Triomphe) str. 198, cena 12 frankov.

Sicer se danes tiska obilo take literature, vendar bo čitatelj našel v lahko pisanem delu marsikako zanimivo zrno glede boljševišta, fašizma in hitlerstva, glede katoliške zavesti, demokracije itd. Pisatelj skuša pravično oceniti vse narode, pri vsem tem pa bo delce izžvenelo kot propaganda za slovanske države.

V naslednjem podam glavne njegove zaključke o zadnjih evropskih pokretnih, sadovih francoske revolucije iz l. 1789.

Spričo posebnih razmer, ki jih je rodila vojna in poveljne krize, boljševizem, fašizem in celo hitlerizem ne opravljajo vsega tega, kar bi bili želeli, kajti politične skrbi ovirajo države in prizadete vlade, da bi se bolj posvetile vprašanjem gospodarske preosnove.

Boj med svobodno mislijo in katoliško mislijo je zapreka za skladno obnovo omikanega sveta po velikih načelih iz l. 1789.

Po nekaterih državah v Evropi se skuša diktatura ustaliti ne kot prehod-

na vladavina, temveč kot trajna uprava, ker pri tem revolucijski dobičkarji prihajajo na svoj račun.

To je velika nevarnost osorej, saj se celo v Franciji kažejo znaki v prid desničarski ali levičarski diktaturi.

Demokracija je potakem na prevesici in svoboščine, pridobljene s tako hudimi boji, se utegnejo izgubiti.

Ob tej kritični uri bi kazalo, na novo pregledati nauke, na katerih sloni demokracija, da se ta ojači v novi duhovni in umski kopeli.

XX. stoletje je dalo preveč prostora gmotnim skrbem in se je prespoštljivo poklonilo pred materialistično vedo, prezirajoč filozofske stroke.

V tem področju je treba vse na novo prerešeti, kajti posebno v idejnem pogledu pogreša Evropa zveznosti.

Bolestne preskušnje, ki jih kriza vsakomur nalaga, pripravljajo marsikoga do razmišljanja. Veliko novo idejo, mistiko (kakor je rekel Mussolini) bi bilo dati zdaj mladini, katere nič več ne veže na stare vere.

Boj za gmotno blaginjo, ta boj, ki bi ga boljševiki radi postavili za vesoljno religijo, nikakor ne more zadovoljiti potreb človeku, ki dela za jed in pijačo in spanje, nazadnje pa se vendarle še vprašuje, čemu je na svetu.

Gmotna blaginja je sicer plemenit smoter, človeški namen, ali človek nima samo trebuha, ima tudi možgane, ki mislijo in se vprašujejo o stvareh, ležečih zunaj neposrednega kroga praktičnih skrbi.

Zakaj je človek na zemlji? Zakaj kolektivi? Zakaj vesoljstvo?

Boljševiki so razglasili, da so to sama meščanska vprašanja, s katerimi proletarec ne ve kaj početi.

Smešno bi bilo, če bi se o tem pričali z moskovskimi učitelji, kajti še tako preprostemu mužiku je znano, da so se ta vprašanja vrgla iz boljševiškega programa z namenom, da ne bi v duhovnih in srcih na novo oživila katera izmed ver, ki jih je pokopala ruska prekucija.

Iz ozira do voditeljev podrejenici molijo, toda možgani vendarle delajo.

To pa se ne godi samo na Ruskem.

Po vsej Evropi moški in ženske iščejo, a za sedaj ne dobijo nobenega skladnega odgovora.

Hitler je med sodobniki edini poskusil nekaj umrljivega zajeceljati v tem pogledu. Toda odpor katoličanstva in protestantovstva je še prehud, da bi smel iti preko meglenih rečenic, ki spominjajo na tajnosti v Niebelungenliedu in Wagnerjevih delih.

Na drugi strani pa krščanske navede v нравstvenem področju branijo Hitlerju, jasno izreči novi nauk, ki ga obeta za pozneje.

Spričo današnjih razmer v Nemčiji si je res težko misliti, na kak način bi mogla sprejeti novo mistično idejo, ki naj bi imela vesoljni pomen.

Ta dežela, tako hudo prizadeta s porazom l. 1918, se očitno ne more spraviti na noge drugače, kakor da pretira-

va svoje narodno čuvstvovanje. A ko se navdušuje v tej smeri, postaja nevarna za druge.

Po prirodnem in čisto nujnem odzivu se druge države skupljajo, da se obranijo nazistovske Nemčije. To pa tej državi ustvarja novih težav.

To je blodni kolobar, iz katerega je težko najti izhod.

Razglasiti novo mistiko in se tako postaviti v še ostrejšo nasprotje z ostalo Evropo, bi bila prav velika nevarnost. Hitler to sluti. Zato čaka. Čakal bo nemara še kaj dolgo.

In drugje bi se mogla splošna vesoljna misel zakresati v kakih veleumnih možganih.

V Italiji Mussolini še pridno duši vsak umstveni pogon, ki nima izrazito fašističnega pečata, vendar fašizem je zgolj političen in gospodarski obrazec.

Duce zaposluje mladino s sportnimi junaštvii, skuša ji vliti veselje do potovanja, prizadeva si, kako bi z vsemi umetnimi sredstvi zamašil praznoto, ka-

VRTALNI STROJ NA STISNjen ZRAK V PREMGOVNIKU

tero prav dobro vidi v možganih naraščaja. Kakšen koristen sad more to obroditi?!

Edino v Franciji se še spoštuje svoboda mišljenja. Samo na Francoskem ima vsakdo pravico, misliti in pisati, kakor zares čuti.

Ali se na Francoskem porodi nova ideja, hči splošnih zamislov velike revolucije?

Tako se nadejamo. To želimo iz vsega srca.

Pravičnost, bratstvo, svoboda, enakost se morajo naposled strniti v en sam ideološki snopec, ki bo mogel osvetliti nova pota človeštvu.

Proti materialističnemu boljševičskemu vzoru naj francoska demokracija sedaj postavi širši, lepši, popolnejši vzor in s tem da življenju globlji smisel, človeškim težnjam pa plemenitejšo smer.

Človeška duša je žejna resnice. Ker pač katoliška vera ne zadovoljuje več človeškega uma, jo mora nadomestiti nova tvorna ideja, postavljena med nazadnjaštvo in skrajno levico kot znamenje za zbiranje na pohod proti bodočnosti.

Nič boljševišta, niti francoskega fašizma, pač pa nova francoska doktrina, ki more postati obča.

Prepričani smo, da poslanstvo Francije še ni končano. Ta demokracija, porojena v veličastnem poletu splošnega bratstva, se mora danes brezpogojno ustvariti na tak način, da vzpostavi na svetu enotnost omike, pretrgano po l. 1918.

Zaman so ljudje iskali v gmotnem pogledu, naj sedaj poskusijo iskati više.

Ker izprijene množice ne morejo več verovati v pekel, morajo ob svitu druge ideje razumeti, zakaj je slabo ravnanje zločin.

Ljubezen do plemena, kakršno predlaga Hitler za zdaj, ni dovoljna, da bi preverila posameznike, naj krotijo razne strasti, katere jih gonobijo in jim navdihujejo dejanja, škodljiva za zdravje.

Pleme, narod sta preomejena in obenem premešana pojma, da bi vzbujala v bitjih resnično navdušenje.

Vsakdo ljubi svoj narod le glede nase in želi domovini dobro toliko, kolikor ta dovoljuje posamezniku, česar mu je treba.

Junaške žrtve za domovino, za narod, za pleme se vršijo samo kedaj pa kedaj, in pa kadar preti resnična nevarnost.

V navadnem času misli vsakdo najprej nase.

Proletarčeva ljubezen do proletarca je vobče prav tako nepristna, zgolj razsvetljenci jo pojmiyo.

Ljubiti Duceja in fašizem, ker vam sila to nalaga, tudi ni religija.

Čakamo moža, ki poreče množicam in izbrancem, zakaj je Razum človeku luč. Zakaj je izobraženec oni, ki ve in razume, kar se godi v vesoljstvu, in ki natančno določa dolžnosti človeka nasproti njegovim pravicam.

Sebičnost je v vsakem človeku nagib, ki žene človeka v to, da počenja zlo. Brez sebičnosti bi bil človek nedelaven.

Potem takem je treba pač priznati, da ima samoljubnost pravico do obstanka, toda treba jo je brzdati, ker imajo tudi drugi pravico do iste samoljubnosti in do iste delavnosti.

Naloga nameti je, da opredeli te meje, a kaj bistra mora biti, ako naj to zmore.

Torej je potreba dosti premišljati, če hočemo pošteno ravnati v naših mnogostevilnih družbah.

Vedeti je treba dokaj stvari ter jih globoko razumeti.

Naša nestrpna doba je zanemarila poučevanje. V šoli se dela vse površno, čisto se kopiči v spominu, česar premladi um ni razbral.

V naših šolskih metodah je treba vse na novo pregledati in nove sisteme je treba najti, da bomo dali mladini umsko vzgojo, kakršna ji manjka.

Treba nam je tedaj pedagoškega reformatorja.

Mussolini je hotel biti tak. Poskus je dokazal, da ni bil kos tej nalogi. Ustvaril je sportnike in vojščake, vendar iz njegovih novih šol ni prišel noben nov mislec.

Celo italijansko slovstvo je obubožalo pod fašistično vladavino.

Kaj bo naredil Hitler v tem področju? Pač nič boljšega ko Mussolini ali ruski boljševiki, zakaj tudi on se boji misli.

Vseh diktatur je strah misli. Vse diktature so v tem podobne starim absolutističnim monarhijam.

Francoska demokracija pa je bila omočila sijajen razmah v duhovnem področju.

Sedaj se je pogreznila v gmotne skrbi, zanemarila je talente in veleume pa jadrno obubožuje v duhovnem oziru.

Vendar nič je ne ovira, da se ne bi vrnila na prejšnjo pot, da ne bi vrnila nekdanjega dostojanstva umskemu naporu.

Velika francoska revolucija je bila poskusila proglasiti religij pameti. Naglo jo je na tem torišču premagal katoli-

ški odpor. Ali ne bi mogla danes napraviti isti poskus?

Človeštvo se je razvilo po l. 1789. Človeški duh je prehodil precejšnjo pot. Danes so duhovi pristopni in radovedni, kakor še niso bili takrat.

Kar ni obstalo l. 1789, bi nemara danes danes cvetelo ko sijajna roža na negovanem mladem roževcu.

Te misli se nam vsiljujejo, ko skušamo zviška pregledati vso Evropo.

Nimajo pa nič skupnega s politiko v pravem pomenu besede.

Politika izhaja, kakor mora, iz dobro razumevanega narodnega egoizma, zato rej mora nujno postaviti na prvo mesto med svojimi zadatki korist države.

Svojega neprijatelja ne moreš objeti, kadar ti ta skuša zabosti nož v grlo. Kdor ne mara umreti, se mora braniti.

Toda prek obvezne politike je dobro včasih pogledati svoje sosedo, prijateljke ali sovražne, na objektivnejši način in dognati, ali vam tudi ti ne bi mogli dati dobrega zgleda.

Izvrstno je nadalje, da se tu pa tam vprašamo, ali pri drugih celo stvari, ki jih grajamo, morda ne vsebujejo klenega zrna, ki bi v prikladnih razmerah utegnilo uspevati.

Zato smo v razglabljanju o boljšeštvu in celo o hitlerstvu poskušali ostati mirni in kar se da nepristranski. Mimogrede smo pokazali, kaj smo opazili zanimivega za bodočnost ali sposobnega, da se kasneje preobliči na splošno blaginjo.

Tako smo, ne brez veselja, poudarili, da se omiljuje boljšešiška prenapetost na Ruskem: njene popustitve glede trgovske svobode se nam zdijo prav dobro znamenje.

Rusija je velika zemlja, ki še ni prinesla svojega kamena za splošno prosvetno gradnjo.

S tem, da si je na svoje stroške nprtila marksistični poskus, je naredila človeštvu veliko uslugo: pokazala je namreč, kaj je v komunizmu docela utopično in neizvedljivo.

Takisto smo označili, da zmote marksistov izvirajo iz njihove psihološke kratkovidnosti, iz njihovega prostovoljnega nespoznanja prave človeške narave.

Mučne okoliščnosti silijo zdaj moskovsko vlado, da po malem opušča neka pretiravanja in privoljuje vsaj tujcem, ki prihajajo tjakaj živeti, posamezne svoboščine, katere je skraja kanila vzkratiti vsakomur.

Nove oblike, ki se bodo poslej ustvarile po nujnosti položaja na Ruskem, bo-

do mogoče otvorile nove vidike, omogočujoč Evropi, da jih izkoristi po drugih državah, ki iščejo nova pota.

Ruski poskus ne bo povsem na izgubi in sodelovanje Evrope z Moskvo bo utegnulo biti plodno.

Kar se tiče balkanskih držav, smo pokazali njih posebni položaj v južnovzhodnem delu Evrope.

Ta miroljubna trdnjava, ki se dviga sedaj proti vsaki vojni ali spletkarski pohtevici, se bo upirala vsem nezdravim napadom in bo čuvala od Adrije do Črnege morja nezavisnost narodov, ki so po tolikšni dobi bojev in bolečin trdno odločeni, da sprejmejo od Evrope samo napredek in omiko v tem, kar imata dobrega in miroljubnega.

Balkanski blok se bo zvesto držal ob Franciji, kajti tej velesili je dal svoje prijateljstvo, zapečaten s krvjo na bojiščih v l. 1914—18.

Balkanske dežele so vstopile v zbor evropskih držav z namenom, da bodo spoštovale demokratske ideje pravičnosti in prostosti ter se srčno ustavljale slehernemu poželenju, rušiti delo, ki so ga doslej napravili mirovne pogodbe in Društvo narodov.

Balkanski blok je in bo krepka opora evropskemu miru, močno bo prispevala za ureditev miru v Evropi.

Vse kaže, da bodo balkanske države odbile sleherni prodiranje boljšeštva, fašizma in hitlerjevstva na svoje ozemlje.

A. D.

Charlotte Waga:
KRIŽNI HODNIK V GRADU

EVGENIKA

DR. MAKS KREMŽAR

N A D A L J E V A N J E

2. Utemeljitev evgeničnih ukrepov

Iz prejšnjih izvajanj smo spoznali, da so že v prejšnjih stoletjih mislili na to, kako bi raso pri človeku, živali in rastlini izboljšali, plemenitili, umetne splave preprečili, olajšali sklepanje zakonov, skrbeli za mater in otroka in ploditev dedno bolnih oseb zabranili. Pobudo k temu so dali zdravniki, ki so imeli največ opravka s posledicami.

Mendelovih zakonov o dedovanju takrat še niso poznali in tudi danes je ta panoga biološke vede dokaj pomankljiva.

Konec 19. stoletja, ko so se začeli sistematično baviti s vprašanji evgenike, so opazili, da delujejo civilizacija, industrializem in velika mesta kvarno na človeški organizem, da nastopa degeneracija. Pojem degeneracije ni tu patološko-anatomski, ki se nanaša na celice, tkiva in organe, temveč na duševno in telesno manjvrednost z ozirom na brezhibne, idealne prednike. Sprememba, ki se pojavlja pri vrstečih se generacijah v smislu manjše prilagodljivosti na ene in iste življenjske pogoje, to razumemo na tem mestu pod degeneracijo. Že vsak lajik je opazil, da je umobolnih, živčno bolnih, gluhonemih mnogo več kot v prejšnjih časih, tem bolj so opazili to zdravniki. Vershuer je sestavil za Nemčijo statistiko za l. 1930, ki kaže naslednjo sliko:

slapi	13.000
gluhonemi	15.000
brez ene roke ali noge	8.000
pohabljen ud (roka ali noga)	9.000
prirojeno izpahnenje v kolku	35.000
padavica	60.000
umobolnost	100.000
slaboumnost	60.000
skupaj	300.000

Jugoslavija: število umobolnih v zavodih l. 1930 4578, telesno zaostalih otrok 90.000, pohabljenec 20.000.

Razume se, da so vse te bolezni ali boljše rečeno, vsa ta stanja, prirojena, ne pridobljena.

Da bi se manjvredni hitreje množili od polnovrednih, ni dokazano. Šolski rezultati nikakor ne morejo biti odločilni, kar vsak sam ve iz lastne skušnje. Starši z enim ali dvema otrokoma imajo več časa, da se z njimi pečajo in jim nudijo tudi

instrukcije, medtem ko se starši s številnimi otroci ne morejo v toliki meri posvetiti napredku, še manj pa, da bi jim nudili instrukcije. Poglejmo samo razne učenjake, raziskovalce itd., kako malo je med njimi odličnjakov.

Koliki so stroški, ki jih imajo posamezne države z manjvrednimi individui, je težko izračunati. Vemo pa, da so ogromni, ako pomislimo, da rabijo ti ljudje posebno nego in pažnjo v krogu svoje družine, da obremenjujejo kasneje v visoki meri družbo z internacijo v posebnih zavodih in niso skoro nikdar pridobitni; ne morejo nikdar zaslužiti denarja, ki se je zanje izdal. V zreli dobi rode sebi slično potomstvo in to — spet se plodeče — obremenjujejo nadalje družbo v mnogokratniku. V današnji dobi gospodarske depresije se to občuti toliko bolj, ko primanjkuje denarja celo za zdrave, ki so potrebni.

Drugi vzrok pa tiči v naglem padanju porodov, ki je posebno očiten v Nemčiji. V letu 1913 je bilo v Nemčiji 12,1 poroda več na 1000 prebivalcev kot smrti, v letu 1930 pa samo 6,5 poroda. In spomenica, ki je bila l. 1931 predložena državnemu zboru, se glasi: »Nemški narod bo mogoče že v naslednjih desetletjih doživel popoln zastoj v prirastku in utrpel take izgube na prebivalstvu, katerih trajanje in obseg se ne da predvidevati.« — Na Dunaju umre letno 10.000 ljudi več kot se jih rodi, Zagreb je v ravnotežju, v Ljubljani število rojstev komaj presega število smrti. V Mariboru, Ptujju in Celju je l. 1931 umrlo več ljudi nego se jih je rodilo.

Manj kot 20 porodov na 1000 prebivalcev imajo Avstrijci, Nemci in Francozi, Rusi jih imajo 44. Pri nas je razmerje:

Srbi: rojstva 38,5 — smrti 16,9 (1926)
Slovenci: » 27,19 — » 16,82 (1931)
Hrvati: » 31,83 — » 23,9 (1922)
Naravni prirastek je največji pri Srbih. (Posneto iz »Jutra« št. 53, 11. III. 1934.)

4. Naloge evgenike

Ukrepov in predlogov, ki naj izboljšajo raso, je mnogo. Na prvem mestu je pač, da se prepreči razplod manjvrednih oseb, o čemer bom govoril kasneje.

Higiena rase je panoga zdravstvenih politike, ki je nastala iz znanstvenega spoznanja. In kakor nobena panoga zna-

nosti ni zaključena, tako tudi evgenika ni zaključena. Njena stavba se gradi naprej in je treba skrbeti, da postanejo njeni nauki last splošnosti. L. 1923 se je v Monakovem ustanovila profesorska stolica za rasno higieno, l. 1927 v Berlinu institut za antropologijo in evgeniko. Vendar so ustanove za raziskavanje evgeničnih vprašanj in za izobrazbo zdravništva zelo pomanjkljive. Dr. Hartmann v Lipskem je napisal: »Izkušnje današnje starejše zdravniške prakse so na polju evgenike zelo skromne, kolikor se ni posameznik pečal s temi vprašanji iz osebnega nagajenja ali političnega interesa. Na visoki šoli nismo čuli o teh razpravah ničesar. Visoka šola mora na vsak način uvesti v svoj učni razpored nauk o dednosti, ki se naj smatra kot del splošne prirodoslovne izobrazbe.«

Mimogrede naj omenim, da se je v Nemčiji ustanovil (Greifswald) institut za nauk o dednosti pri človeku in za evgeniko. Na Saksonskem so priključili akademiji za zdravniško izobrazbo oddelke za nauk o dednosti in o rasah.

Velikega pomena za raziskavanje rasnohigijskih vprašanj in za njih razširjenje ima v Nemčiji »društvo za rasno higieno«, ki je bilo ustanovljeno l. 1905. Društvo si je postavilo za cilj, študirati na znanstveni podlagi prilike pri izbiraanju in izločanju med ljudmi, dednost in spremenljivost njih telesnih in duševnih osnov; spoznati, katere hibe staršev se podedujejo; zakaj se pri potomstvu pojavljajo dedne hibe, drugič zopet ne; kakaj dominira pri potomstvu zdravejša in krepkejša zakonska polovica; zakaj rode večasi zdravi in krepki starši otroke, ki so od njih slabši, celo degenerirani; katere okoliščine vodijo do tega, da izginejo degenerativne osnove v družini, da nastopa regeneracija; pod kakšnimi pogoji se dobre osnove potencirajo preko mere, ki jo imajo starši. Za rešitev teh vprašanj je potrebno, da raziskovalec opazuje skozi cele generacije rodbine in njih člane.

Društvo registrira pri svojih rednih članih in njih rodbinah, pa tudi pri tujih, vse biološko in rasno-higijsko važne lastnosti, bodisi normalne ali patološke telesne in duševne lastnosti. S tem hoče ustvariti temelj znanstvenega materiala, iz katerega se bodo kasneje izgradili zakoni in pravila, praktični ukrepi in priporočila. Kot glavni ukrep smatra društvo, preprečiti zakon oziroma rojstvo potomstva, ako sta eden ali oba zakonca za zakon nesposobna, oziroma nespo-

sobna za spočetje zdravega potomstva. Nadalje skuša društvo priti do smotra s tem, da organizira samostojne skupine obstoječe iz članov, ki hočejo prostovoljno uresničiti v svojem življenju vodilne misli društva, ki se zavežejo, da se za čas članstva ne bodo poročili, odnosno se odrekli potomstvu, čim se z zdravniškim pregledom ugotovi njih nesposobnost. Te vrste člani skušajo pridobivati nove člane, ki se lahko uverijo o svoji sposobnosti.

Društvo pospešuje znanstveno delo o evgeniki in nauku o dednosti, razširja spoznanja med člani in prebivalstvom. S predavanji in članki vzbuja čut odgovornosti nasproti bodočim generacijam, bodri in podpira z javnimi in privatnimi ukrepi po oblastih in legislativnih činiteljih k evgeničnemu izoblikovanju družine in naroda.

Društvo je izdalo večkrat navodila, iz katerih bomo še najbolj posneli naloge, ki si jih je zadala evgenika:

1. Vse, kar človek ali narod stvari, ima dedno osnovo.

2. Največja nevarnost za narod je degeneracija, ako narod izgublja dragoocene dedne osnove, kar nastopa takrat, ko rodi polnovredni manj otrok kot manjvredni.

3. Bistvena naloga rasne higiene je, da očuva polnovredne rodove v vseh slojih naroda. Zasiguran obstanek v trdnih družinah je neobhodno potrebna podlaga za procvit naroda.

4. Narod, ki hoče imeti bodočnost, mora pomnožiti število porodov v polnovrednih družinah, sicer mu je propast neizogibna. (Ta stavek velja pred vsem za Nemce, pri katerih so porodi padli pod številu smrti.)

5. Odločilno za očuvanje polnovrednih rodbin je izenačenje, sorazmerna razdelitev javnih bremen, posebno pri današnji gospodarski stiski; obdavčenje družin brez otrok ali z malo otroci, davčni popust za rodbine s številnimi otroci.

6. Druga pot k izenačenju bremen, ki jih imajo nositi družine, bi bila ta, da prispevajo vsi sorazmerno svojim dohodkom v blagajno, iz katere bi prejemale družine doklade, odgovarjajoče njih številu otrok in njih dohodkom.

7. Družinske doklade pri uradnikih so potrebne, dokler niso javne dajatve uravnovešene. Doklade bi se morale odmeriti procentuelno z ozirom na plačo, ker so sicer učinkovite samo v nižjih plačilnih stopnjah.

8. Izenačenje družinskih bremen je pred vsem važno za kmeta. Ako ni kme-

tu obstanek več možen, je narod zapisan poginu. Neobhodno potrebne so obširne kolonizacije (važno posebno za Nemce na vzhodu, ki so uvedli dedne kmetije, o katerih poroča Jutro, z dne 25. III. 1934.)

9. Dolga učilna (izobraževalna) doba iz evgeničnih vidikov ni priporočljiva, ker stopajo ljudje pozno v poklice in se zategadelj tudi pozno ženijo. Treba bi bilo učilno dobo skrajšati, da si mož ustanovi rodbino v primernejši starostni dobi. Zahtevati je, da se pretirana upravičenost do različnih studijev in poklicev omeji in da se akademiki strožje izbirajo.

10. Vsi, ki se hočejo poročiti, naj se dajo pravočasno preiskati po strokovnjaku-zdravniku (Eheberater) in naj si dajo svetovati. Ljudje iz zdravih rodbin naj se ženijo v zdrave rodbine in naj imajo koliko mogoče veliko otrok.

11. Ljudem, od katerih je pričakovati manjvredno potomstvo, je po možnosti zabraniti razplog. Najboljše sredstvo v tem primeru je sterilizacija, ki bi se izvršila sporazumno z dotično osebo in z njenimi pravnimi zastopniki. Sterilizacija pri zdravih in sposobnih ljudeh naj se zakonito prepove. Izoliranje za razplog nesposobnih ljudi je za evgeniko brez pomena, ker se ne da absolutno izvesti.

12. Pogoj za dosego smotrov, ki si jih je zastavila rasna higiena, sta evgenični pouk in vzgoja. V vse šole, ki jih obiskuje mladež v primerni starosti, je uvesti evgenične ure; na vseh visokih šolah se imajo ustanoviti stolice za nauk o dednosti in evgeniko. Evgenika naj se napravi izpraševalni predmet za medicince in za vse one poklice, ki hočejo postati duhovni voditelji naroda.

13. Obnoviti se ima življenjski nazor v smislu evgeničnega odgovornostnega čuta. Procvit družine naj se smatra kot najvišja dobrina naroda.

Ukrepi rasne higiene pospešujejo deloma kolikost, deloma kakovost potomstva. Kolikor hočejo dvigniti število porodov, morajo skrbeti, da se materialni položaj staršev izboljša in s tem olajša vzgoja otrok. To dosežemo s tem, da se samci, starši brez ali z malo otrok obdavčijo in s tem podpirajo oni, ki imajo več otrok, obenem pa jim nudimo davčne olajšave. Družinske doklade in oprostitev davka za družine z devetimi otroki je vsakomur znana stvar pri nas. V Italiji dobivajo starši nagrade za otroke; svoj čas so se tudi pri nas podeljevale male nagrade — če se ne

motim, samo pri državnih nameščencih — s katerimi so starši krili stroške, ki so jih imeli s porodom. Ako se te nagrade še podeljujejo, mi ni znano. V Nemčiji so sprožili predlog, da bi se starši z zakonom zavarovali (Elternschaftsversicherungsgesetz) po katerem naj bi bila vsaka oseba od določenega mesečnega dohodka (mesečni dohodek mora znašati preko 60 mark) dolžna plačevati znesek in od tega denarja bi dobivali očetje prispevke začeti od rojstva četrtega živečega otroka. Te uredbe in ti predlogi (ravnokar omenjeni predlog je propadel) ne pogodijo evgeničnega jedra, ker z njimi ne pospešujemo kvalitete potomstva, temveč samo kvantiteto. Kvaliteta potomstva pa je z evgeničnega vidika važnejša od kvantitete. Tudi ne moremo prisiliti privatnih podjetij, da bi izplačevala svojim nameščencem družinske doklade. In če bi jih prisilili, tedaj bi podjetja nameščala pred vsem neoženjene osebe. Nadaljnje uredbe so še: posojila, ki jih dobivajo zakonci, zaščita mater, skrb za novorojenčke, zboljšanje naselbin in stanovanj.

Evgenični ukrepi, ki delujejo v kvalitativnem smislu, so poučevanja in vzgoja, pred vsem pa z a k o n s k o p o s v e t o v a n j e, ki naj ženina in nevesto pouči o nevarnosti, v katero se podajata, ako se ne dasta pred poroko zdravniško pregledati. Velika ovira pri tem je kaj pogosto dejstvo, da je nevesta pred poroko že v drugem stanu. Tako je bilo po neki statistiki (Draždane 1927—1929) 98% ženinov in nevest, ki so obiskali zakonsko posvetovalnico, v intimnih odnosih. Zakonska posvetovalnica nima reševati splošnih seksualnih vprašanj; omejiti je ima samo na to, da po možnosti odstranjuje nevarnosti, ki prete zakoncem ali pa potomstvu. Vsaka ordinacija praktičnega zdravnika je dobra zakonska posvetovalnica.

Važnejša od zakonske posvetovalnice je zdravniška preiskava pred poroko. Vsak naj bi imel, kakor so nekateri predlagali, zdravniško spričevalo, tako rekoč potni list, s katerim lahko potuje v zakonski pristan. Težkoča v izvedljivosti je v tem, da se prebivalstvo ne more z zakonsko določbo prisiliti k obvezni preiskavi — menda zaradi sramežljivosti —, čim pa prepuščamo to prosti volji, tedaj bi bilo število ženinov in nevest, ki bi se dali zdravniško pregledati, jako majhno.

Zakonsko prepoved so zahtevali že v 18. in 19. stoletju, a le za krvne sorodnike in spolno bolne. Danes nihče

ne misli na prepoved zakona, ker bi se izvenzakonsko spolno občevarje ne dalo preprečiti.

Nekateri rasni higieniki so bili za ustanovitev uradnih zakonskih posredovalnic. Da bi te zakonske posredovalnice, čeprav uradne, po časopisnih oglasih in svojih agentih ne posredovale po higienskih in evgeničnih principih, bo menda vsakomur dovolj jasno.

Prekinitev nosečnosti iz evgenične indikacije (n. pr. oče je alkoholik, noseča mati ima padavico, pričakovati je dedno obremenjenega po-

tomca; da preprečimo rojstvo takega potomca, bi morali prekiniti nosečnost) je bila zavržena (v Nemčiji) iz razloga, ker obstoja bistvena razlika ali spočetje dedno bolnega življenja preprečimo ali pa uničimo že nastalo življenje. Vendar je direktor univerzitetne ženske klinike v Frankfurtu izjavil, ako dobi sterilizacijski zakon polno moč, tedaj bo pač potrebno k temu zakonu dopolnilo v obliki evgenične prekinitve nosečnosti pod nekimi pogoji.

D A L J E

ZA ŠARPLANINSKIMI OVČARJI

ANTON KAPPUS

N A D A L J E V A N J E

Prizren, 520 m nad morjem, nekdanje carsko mesto, ima okoli 20.000 prebivalcev. Je središče šarplaninskega okrajnega načelstva, okrožnega inšpektorja, pehotne brigade, carinskih oblasti. Tu prebivata katoliški škof škopski (ki mu Turki niso dovolili bivanja v Skoplju) in pravoslavni mitropolit raško-prizrenski. V Prizrenu so katoliško in pravoslavno bogoslovje, popolna gimnazija ter posadka pehotnega polka in topniške divizije. V turških časih je bil središče »Kosovskega vilajeta« in od tu je upravljal paša »z devetimi konjskimi repi« svoje podanike na Kosovem in v Metohiji.

Prizren leži v kotlini, ki je na zapadu omejena s Paštrikom (1987 m) in Koritnikom (2394 m) na jugu, jugovzhodu in vzhodu pa s Šarplanino. Skozi mesto teče potok Bistra, ki se izliva v reko Drim.

Neposredno nad mestom na obronkih Šare so ruševine Dušanovega gradu, čigar početki segajo v rimsko dobo, ko je na kraju današnjega Prizrena stala rimska Teraida. V prizrenskem gradu je gospodoval car Dušan (1331—1355) in od tod njegovo ime. O prizrenskem rokopisu Dušanovega zakonika so nedavno poročali listi.

Večino prebivalstva tvorijo še dandanes muslimani ter ima Prizren nad 20 džamij. Prizrenci so zelo delovni ter uživajo sloves dobrih kožarjev in izdelovalcev nakita (kujundžije).

Po ogledu mesta smo v večernem hladu sedeli na vrtu »Šumadije«. Iz zvonika katoliške cerkve, ki stoji nasproti hotelu, se je razlegal klic velike uharice

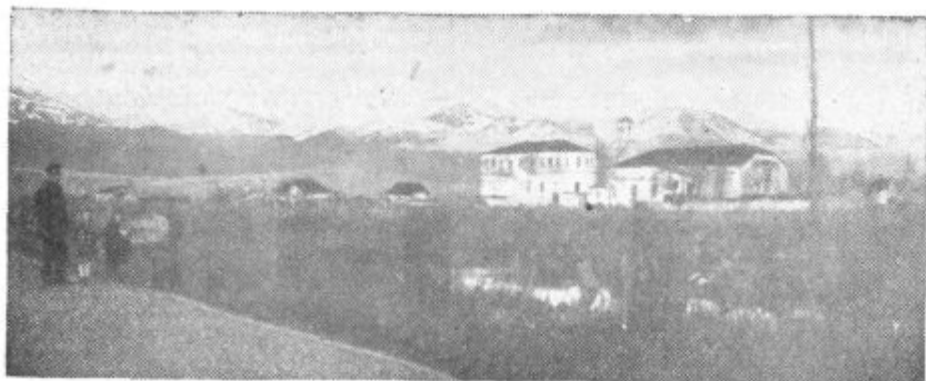

»Lopuški han«, v ozadju KORITNIK

bu-uu, bu-uuh. V hotelski dvorani živahen vrvež, v stolpu pa uharica, ki se pripravlja na nočni izlet. To je pač edino še mogoče v teh krajih. Spočetka skoraj nismo verjeli, da se v stolpu oglašja uharica, ko se je pa ptica v tihem poletu spustila čez hotelski vrt na polje, smo se prepričali, da v stolpu domuje prava velika uharica — bubo ignavus.

Ob petih zjutraj naslednjega dne smo se vozili v pokritem vozu (ki je jako sličen vozovom čičarskih jesihtarjev, ki so pred leti jesihtarili v naših krajih). Iskri konjiči so potegnili in šlo je proti 35 km severnozapadno od Prizrena ležečemu Vraništu. To se pravi, ko bi šlo po stari poti, tedaj je do Vraništa 35 km. Toda ta pot ni za vožnjo, ampak samo za hojo in ježo; pravilno je torej proti 45 km oddaljenemu Vraništu.

Spotoma smo prehitevali težko naložene vozove s turščico, pšenico in drugim živežem, namenjenim za bližnjo Albanijo. Po dveh urah vožnje smo bili v Zu-

STRUGA Z JABLANICO

ru, ki leži pod Koritnikom na sami alban-ski meji in smo vozeč se tik ob meji po serpentinah okoli poldneva prispeli do »Lopuškega hana«, kjer je bil glavni od-mor.

Han je pač han, umazan in zanemar-jen, pozna se mu, da v njem ne opravlja večša roka marljive gospodinje ampak okorni moški, navaženi občevanja z voz-niki, živinskimi prekupci, pastirji in vča-si tudi kačaki. V glavnem nudi zaveti-šče v potrebi in skromno hrano potni-kom. Ako se bojiš križastih živalic, ne posedaš po hanih.

Zadovoljili smo naše želodce s trdo ku-hanimi jajci in zelo slabim vinom, ki se je kisalo gotovo že več mesecev, in nato nadaljevali pot.

Divja, romantična okolica Lopuškega hana, planinsko jezerce in močvirje pod samim Koritnikom, nas je oškodovalo za slab sprejem v hanu. Sicer pa Franjo, katoliški Arnavt, ki je gospodar Lopuškega hana, pač ni imel s čim postreči gosposkih ljudi.

Okoli treh smo nadaljevali pot ob reki

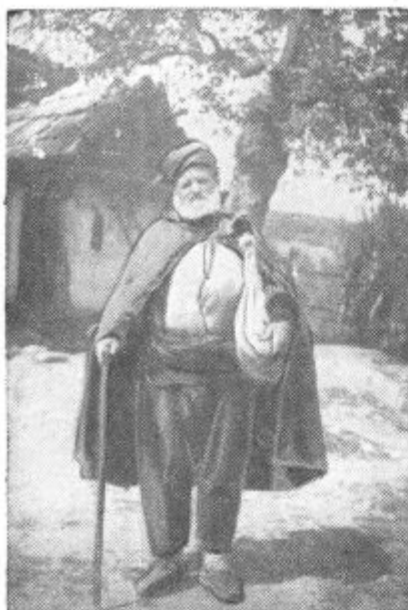
Plavi in v mraku prispeli v 4 km od Vra-ništa oddaljeni Dragaš.

Tu nas je prijazno sprejel orožniški vodnik podporočnik Ivan Čauš, doma od Sotle ob slovenski meji, pripravil izbor-no večerjo in ob čaši črnine se je sukal pogovor okoli lova, psov, kačakov in na-rodnih običajev. Neki narednik je prav-il, da so na Šari tudi ruševci (tetrao tetrix) in da lovci. večkrat kakšnega uplenijo. Nisem veroval, da ta ponosna ptica, koje krivci krase klobuke sloven-skih fantov in ustvarjajo pretepe, do-muje tudi na Šari. Hvala Bogu, da vro-čekrvni Arnavti ne nosijo za svojimi ka-picami zataknjenih krivcev in ne pijejo alkohola, ker drugače bi se pač moralo potrojiti oboje kazenskega sodišča v Prizrenu.

Pustili smo ruševce in krivce, prišli so na vrsto tatovi ovac, ki se včasih prikra-dejo čez mejo in razburijo sicer mirno pokrajino. Črnina nas je dobro ogrela — saj je bilo tudi potrebno, Dragaš leži 1400 m visoko v Šari — pa se je pojavil pred nami stasit Arnavt in izvlekel iz

NA OHRIDSKEM JEZERU

SUNETDŽIJA AHMET

kožne torbe (»janžik«) lepega ruševca, ki ga je prinesel komandirju orožniške postaje.

V stolpu v Prizrenu uharica, tukaj ruševca — že samo zaradi tega — mi ni bilo žal dneva. Zjutraj smo šli v Vranište, gorsko vas s približno 600 prebivalci, samimi muslimani, razen uradništva okrožnega načelstva, davkarije, pošte ter dveh oficirjev in nekaj podoficirjev in vojakov pri komandi obmejne čete. Vranište leži 1300 m visoko med Šaro in Koritnikom, na sami meji, tako da bi albanski graničarji lahko streljali prav v sredino naselja in še čez. Posebnih znamenitosti nima. Kako živi uradništvo v teh krajih, posebno pozimi, naj si vsak sam predstavi.

Kmetje iz bližnje in daljne okolice so pripeljali v Vranište nekaj psov, zahtevali pa so sorazmerno previsoke cene. Psi so bili stari in zato glede nabave psov nismo imeli posebnega uspeha. Sicer so se pa črede šele vračale v gore, večina njih se je še pasla po Metohiji. Mlad, najboljši pasji material je bil še pri teh čredah.

Iz Vraništa smo se vrnili čez Prizren in Uroševac nazaj v Skoplje.

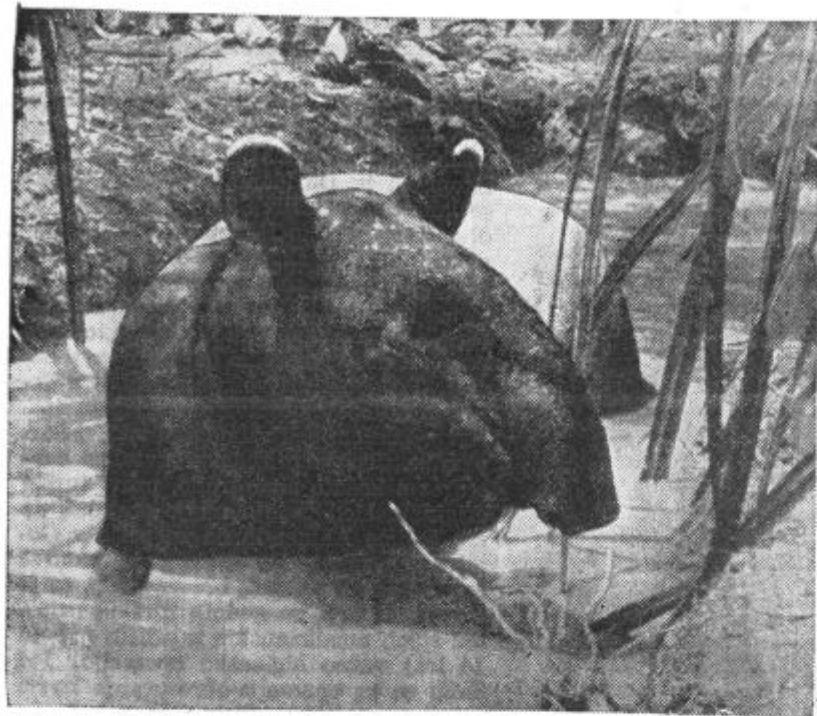
Ker smo zvedeli, da je izvrsten pasji material pri ovčarjih na Bistri planini, smo se (8. junija) odpeljali z avtobusom do Rostuše in od tu šli v Galičnik, središče ovčarstva v teh krajih. Med Skopljem in Ohridom je vsakodnevni avtobusni promet, ki ga vzdržuje podjetje

bratje Popović v Skoplju. To podjetje ima prav udobna vozila in v dobrih devetih urah si v Ohridu. Razdalja med Skopljem in Ohridom je 206 km. Sicer se lahko popelješ iz Skoplja v Ohrid tudi z malo poljsko železnico. Toda železniška proga je skoraj za 100 km daljša in rabiš po železnici najmanj 20 ur, da prispeš v Ohrid. Ker leži Rostuša, naše izhodišče za Bistro planino, ob avtobusni progi, smo se seveda peljali z avtobusom. Po dobri uri vožnje smo bili v Tetovem (16.500 prebivalcev), lepem mestecu, ležečem pod vzhodnimi vrhovi Šarplanine. Tu je prisedel v avtobus neki starec s košato sivo brado, pravi turški original. Med vožnjo mi je povedal, da mu je ime Ahmet in da se pelje v Gostivar na sunet. Po stroki je bil namreč sunetdžija ali po naše obrezovatelj, to je človek, ki vrši na godnih turških oziroma sploh muslimanskih mladičih (12 do 14 let) važno higiensko operacijo. Pri židih se ta operacija-obrezovanje izvrši takoj po rojstvu. Starec je rekel, da prinaša srečo, da ga vsaka muslimanska družina rada sprejme in da bomo zato tudi mi imeli uspeha na svojem potovanju. V kožnati bisagi je imel svoje obrezovalne instrumente, neke nožiče, jeklene palčice, nekaj bombaža in celo jod. Mlada turistinja, ki se je peljala v Ohrid, si je z nami vred radovedno ogledala to orodje in Ahmet ji je na precej drastičen način povedal svrhu instrumentov. Razžaljena nad neotesanostjo domačinov, se je umaknila v ozadje avtobusa. Dr. Hrošč kot veterinarski strokovnjak se je pa prav pohvalno izrazil o čistoti, s katero je Ahmet pazil na svoje orodje.

V Gostivarju se je Ahmet prijazno poslovil, se kavalirsko oprostil tudi pri mladi turistinji in zapustil avtobus. Na postajališču ga je že čakala večja skupina muslimanov, ki so ga praznično sprejeli in odvedli v mesto. Navadno je namreč za večji okoliš samo en sunetdžija in ko se v kakšnem kraju nabere več za obred godnih mladeničev, ga pokličejo. To se pa zgodi le po nekaj letih ter je obred obrezovanja za dotični kraj pravi praznik.

D A L J E

Zgoraj na levi: Tapir v malajski džungli — Spodaj na levi: Živahno pristaniško življenje v Port Saidu, na pragu Daljnega vzhoda

Zgoraj v sredi: Grock, največji clown na svetu, zna igrati na vse instrumente — Oslovska tekma domačinov v Betzuanalandu (Južna Afrika) — Desno spodaj: Neki profesor v Guatemali je odkril drevo, iz čigar skorje teče mleku podobna tekočina

MIMO CVETOČE JABLANE

RUDOLF KRESAL

I

Dnevi se vlečejo, da se nam niti kleti več ne da. Sicer se pa med nami nekaj dogaja, kar nam kleti sploh ne dovoli.

Molimo.

Drug drugemu se zaradi tega zdimo nemalo smešni. A v mirnih urah, ko je vse tiho, in da nas vnanji svet nič ne moti, kadar smo potopljeni v sebe, mislimo:

Srečali smo mladost — šli smo mimo nje — Na njo mislimo in molčimo. Vsaka beseda, ki bi jo izpregovorili o njej, bi bila vnebovpijoča kletev — Molčimo — Sicer nam do neba ni kdo ve kako veliko. V nas je še groza, ki smo jo doživeli pod njim. S hladnimi očmi strmi-
mo vanj.

Šestnajst nas je. Zmerom šestnajst. Eden gre, umre, ali gre pa umirat kam drugam. Potem pride kmalu spet drugi. Prineso ga, da ga odneso ali da odide sam po poti svojega predhodnika. Tako nas je zmerom šestnajst. Vendar že dolgo čutimo, da je vso sobo zgrabila dolga, trda roka. V resnici nas je zmerom več. Le postelj more biti v tej naši bolniški sobi samo šestnajst.

Tisti, ki nas obiskujejo, nas ne morejo razumeti. Tako čudovito so smešni in nerodni s svojimi darovi in usmiljen-skimi besedami, da se nam še dolgo potem, ko nas zapuste, obrača. Prihajajo, kakor da so nam in sebi kaj dolžni. Sebi? — Da — Mogoče — A nam prav ničesar.

Nihče od tistih, ki ni doživel ognjenih obzorij, nas ne more razumeti — Bili smo živali z neskončno dušo.

Strmenje v naših očeh je res nerazumljivo. Ničesar več se nam ne hoče. Le mislimo. Samo mislimo in že kar zelo malo čutimo. Pa še misli so tako čudno nepovezane. Morda gledamo samo podobo doživete groze ter jo skušamo dometi zdaj, ko je prepozno, ko skozi noči nič več ne brze v podobi slapov bobneči ognji.

Daleč odtod, sredi puščobnega polja smo videli na pogorišču cveteti jablano. Polk za polkom je korakal mimo nje.

RUDOLF KRESAL

Kilometer za kilometrom smo hodili trdo, utrujeni, s sklonjenimi glavami — ali brezumno sledeč ukazom, strme v megleno obzorje preko nenehoma valov-
večih rek tovarišev na levi, desni in pred nami.

Šli smo. Nič ni bilo v nas upora. Nič bojazni. Nič velikih misli. Šli smo. A če je koga za trenutek premagal spomin, če ga je obšla bojazen za to in ono v preteklosti in je popustil v koraku — že je zagrmel nanj ukaz: v oči mu je planila tema samokresove cevi. Kakor od strele ošinjen se je zravnal in kakor huzarski konj udaril ob zemljo, od nešte-
tih tisočev steptano, ki so šli pred nami prav tako kakor mi, ki so čutili prav tako kakor mi: brez upora, brez bojazni in brez velikih misli. Mislili so, mi vsi, o nedvomno: na domovino, na mater, na očeta, na brata in sestre in na dekleta in na tisti čudoviti košček zemlje, kjer je

vsak od nas doživel prvo ljubezen in prvo bol.

Tako smo šli dalje, nenehoma dalje. Kakor tja v en dan smo šli. Z neko topo, nerazumljivo bolečino v sebi, ki nam ni dala nobene jasne, nobene razsodne misli, ne čuvstva. Z bolečino, ki nam je mračila duha. Tako smo odšli iz domačih krajev, gnani po ukazu, ki ga nihče ne more doumeti. Tako smo se poslovili, preden ni potegnil stroj dolge vrste nabito polnih vozov. Tako smo znancem in dragim zadnjik zaukali v pozdrav, zapele, kakor more peti le mlada, boja, he, ti naš čudni bog, kakšnega boja! željna kri. Tako smo šli s to topo bolečino, ki hkrati ni dala, da bi nam bil duh povsem zamrl, preko širnih planjav, skozi divje gozdove, preko visokih mrzlih gor. Ho, da bi nam bila ta bolečina vzela zadnje sled razuma, bilo bi prav. A smo peli in se smejali, da je bil korak bolj lahek. Tudi smejali smo se, da smo kdaj pa kdaj prepili tisto strahotno topo bolečino, v kateri je bil konec koncev le skrit ukaz našega upora, veličina našega duha — ves človek s svojo dušo.

Zakaj mora biti ta bolečina tako topa? — Skoraj da iščemo odgovora zaman.

Morali smo se braniti.

Zato svojim mislim, svojim čuvstvom nismo dali nič svobode. Za nekaj je šlo. Za ta skrivnostni nekaj smo se pokorili tisti skrivnostni sili v svetu, ki nas je zbrala v nerazdružljiva bojna krđela, v eno samo uporno telo, ki se je šlo upret nečemu in je bilo svobodno, svobodno: po nedoumljivem zakonu ena sama volja.

Šli smo dalje. Nenehoma dalje.

In ta čas, ko smo šli dalje, smo doumevali svobodo skupnosti, ki je s tisoč in tisoč enako topimi bolečinami ukazovala slehernemu: DALJE! Tako smo na vse zadnje doumeli pot svojega peklenskega dela: pot žrtve. — Bolj s čuvstvom kakor z razumom.

Zakaj duh nas je že sodil. Zato smo ga zatirali, ga skrivali v tisto topo bolečino, ki nam je vzela vsako jasno misel in nas gnala le dalje, le dalje, nenehoma prigravljajoča: Stoj! — Ne! — Pojdi dalje!

V njej je bil naš pravi obraz. A da smo ga skrili, smo peli in se smejali in si pripovedovali vse mogoče dobre in slabe šale. Naši glasovi so pa bili polni grenkobe.

Vendar, kakor da smo na tem pohodu iz otrok rasli v mladeniče in može, stari

in mladi, je nekega dne zadonel ukaz: da moramo molčati. Potihnili sta pesem in smeh, zresnili smo se, res, prav kakor otroci. In šli — dalje.

Tedaj smo se prelevili v preče zveri. Vse premišljevanje o našem početju, vsa tista prejšnja ubijajoča bolečina, vse, kar nas je še vezalo na preteklost in na prihodnost, se je razblinilo v nič.

Zdaj pa zdaj je skozi zrak ostro siknilo. Nevede smo sklonili tilnike. — Obzorje je bilo oklep, ki nam je drobil prsi, nebo neskončen bat, da smo hodili kakor težaki, sonce — luč, ki nam je sušila drobovje.

Svet, v katerega smo prišli še pred trenutkom kakor komaj porojeni, kakor na pol dorasli, od strahu premraženi otroci, je bil neizmerno pogorišče. Nikjer ni bilo žive duše. Saj mi, vsi nešteti tisoči, nismo bili nič več žive duše. In če strah pred neznanim, pred rezkimi ukazi, ostrimi signali in pred smrtjo ne bi oklepal src, jih tesnil, ne bi bili o sebi prav nič vedeli.

Šli smo dalje. Dolge dneve smo se plazili skozi zapuščeno pokrajino sem in tja. Tihi in mračni med pogorišči.

V daljavi je nenehoma grmelo. Podnevi je bilo nebo na obzorju pred nami čudno sivo in rdečkasto. Ponoči je bilo razžarjeno. Tu in tam ognjeno.

Sprva groma nismo kdo ve kako občutili. Malo smo poslušnili in mrko dejali: Zemlja bobni. In smo šli dalje. Vse dalje proti ognjenemu vrtu. Zdaj pa zdaj smo sicer spet poslušnili — ali v nas je še vztrepetavala pesem, je bil še smeh. Bobnenje smo nehote pozabili, privadili smo se mu. Prav tako rastočemu trepetu zemlje, sprejeli oboje kakor samo ob sebi umevno godbo na plesnem večeru, ki je spremljala naš korak.

Pozneje pa, kakor da se je pod nami hotel pogrezniti ves svet, se je zablistalo preko vse neizmerne pokrajine, od obzorja do obzorja.

Tedaj smo srečali tam, daleč od tod, sredi puščobnega polja na pogorišču velike vasi, belo cvetoče drevo.

— Jablana! Glejte jablano! smo vzklikali kakor srečni otroci.

— Jablana!

Za tem se je zemlja stresla v krčevitem sunku.

Na obzorju pred nami je nebo krvavo rdelo. Bil je večer. Razmaknili smo se v širino in globino in hiteli naprej.

Okrog in okrog nas je butalo. Prve vrste je kosila smrt.

Mi zadaj smo pa strmeli v jablano in tekli dalje, mimo belo cvetočega mladega drevesa v smrti.

Dobrotno nebo se nas je usmilo. V noč prekletstva nam je dalo svoj pozdrav. —

Daleč naokoli je bila tista cvetoča jablana edino drevo. Bil je edini cvet sredi nepreglednega pogorišča, iz katerega so vsepovsod štrleli okleščeni štori, iz razrite, razbičane, okrvavljene zemlje, razpokane stene nekdanjih domov, od ognja osmojene, brez duše, brez srca.

Tekli smo dalje.

Prej gladni in utrujeni, brez misli in brez čuvstev, brez upora, smo zdaj zdrveli kakor razbesnela krdela volkov v bobneči požar.

He! Tisto belo cvetoče samotno drevo nam je kri pognalo v neugnan vihar. V ognjena obzorja uklenjeni, zdaj trepetajoči od groze, zdaj tuleči od maščevalne sile — smo klali — in sam zlodej nam je dal privid: da je vsa goreča ravan cvetoča jablana, krvavo zarjasto pomladno jutro, bobneče do brezumja, ki je svoje ognjene veje pognalo do neba.

Takrat, to noč, je moral marsikdo pomisliti, da cvetoča jablana gori, da bo jutraj ob prvem svitu le še osmojen okleščen štor. Zamižal je, zaškrilpal z zobmi, se pognal dalje in udaril, udaril in padel in je še v zadnji svoji minuti od onemoglega besa preklinjajoč zemljo in nebo sanjal o rastočem drevesu sredi pogorišč — o cvetoči jablani tam daleč kje pred domačo hišo...

Tisto noč je drevo padlo. Sredi z mrlički pokrite ravni je umrl zadnji cvet. Razdejanje je slavilo zmago.

Poljana je jokala. Okleščen gozd je bil v vetru togo nem.

★

Zdaj nemo strmimo predse. Da je drevo moralo umreti, na to skoraj prav nič ne mislimo. Prav tako, kakor ne mislimo veliko na vse čistoče svojih tovarišev, ki so tudi morali poginiti.

Nekaj povsem drugega nas muči, nas je mučilo tam v jarkih po tisti strahotni noči bobnjajočega ognja, nas muči zdaj med snežno belimi stenami bolniške sobe.

Mislili smo in mislimo, kako pojdejo oni, ki pridejo za nami, preko pogorišča, ki je le še požgan grob. Nam se je dre-

vo nasmejnilo kakor dekle, ki ob slovesu poljublja fanta in taji solze, da si zaradi njega ne pokvari lic, da njemu še bolj ne zmrači že s topo bolečino zastrupljenega srca, da mu ne pokaže vse groze, ki jo sluti, v katero pa odhaja on skoro brez misli, ki je videti vesel nje, cvetoče jablane, pogumen ob njej, dekletu — ves junak.

O, in tako smo šli mimo drevesa, se vrgli v metež — zanj. Zdivjali morda res edino le zaradi njega, ki nam je v enem trenutku bil čudovit simbol našega življenja.

Prav tako smo po nekem skrivnostnem zakonu nepremični, kakor je bilo ono drevo. Bijemo se, kljubujemo kakor ono, dokler nas ne trešči vihar ob tla, kakor je njega.

Mlado je bilo, sveže in silno kakor mi — sredi rasti razdejan.

Za to pa zdaj, ko nas obdaja hladna tišina bolniške sobe, tako napeto premišljujemo s svojimi ubitimi, žalostnimi dušami: kako pridejo v ta svet razdejanja oni, ki ne bodo nikjer več srečali cvetoče jablane in nikomur več mogli dati in najusodnejših trenutkih svojega srca.

Ali ne bodo trudni?...

O, da, zelo bodo trudni!

Ničesar ne bo, kar bi jim moglo še razodeti lepoto in njihovo silo.

Prav ničesar.

Čaka jih le surov, prazen boj.

In tu je konec! Da, tu je prav gotovo konec!

Duše se upro.

D A L J E

ZAKAJ NIMAJO LETALA SKUPNIH PADAL?

Normalna padala za spuščanje posameznikov so zdaj že tako dovršen reševalni pripomoček, da v odločilnem trenutku le redko kdaj katero odpove. Laiku se le čudno zdi, zakaj se ne delajo tudi padala, ki bi v primeru nesreče lahko varno ponesla na tla celo letalo s potniki vred. Žele si nekakšnega univerzalnega zračnega reševalnega čolna, kakršne imajo ladje. Vzrok, da zračni promet še ne pozna takega reševalnega pripomočka, so zgolj veliki stroški. Orjaško padalo ki bi moglo zadrževati padanje celega letala, bi namreč skoraj prav toliko veljalo kakor samo letalo. Izdatki za tako veliko padalo pa bi bili nezmiselnost, ker njega sigurnost ne bi mogla biti večja nego je sigurnost malih padal za posameznike.

60 MILIJONOV LJUDI, KI NISO LJUDJE!

Sestdeset milijonov ubogih, izvrženih ljudskih bitij pripada danes parijam in živi v vzhodni Indiji, v deželi tisočletne kulture, brez pravic. To se nam vidi skoro neverjetno, vendar je to dejstvo, ki dokazuje s kako strašnim konservativizmom in s kakšnimi težkimi ovirami se mora boriti čisto napredek.

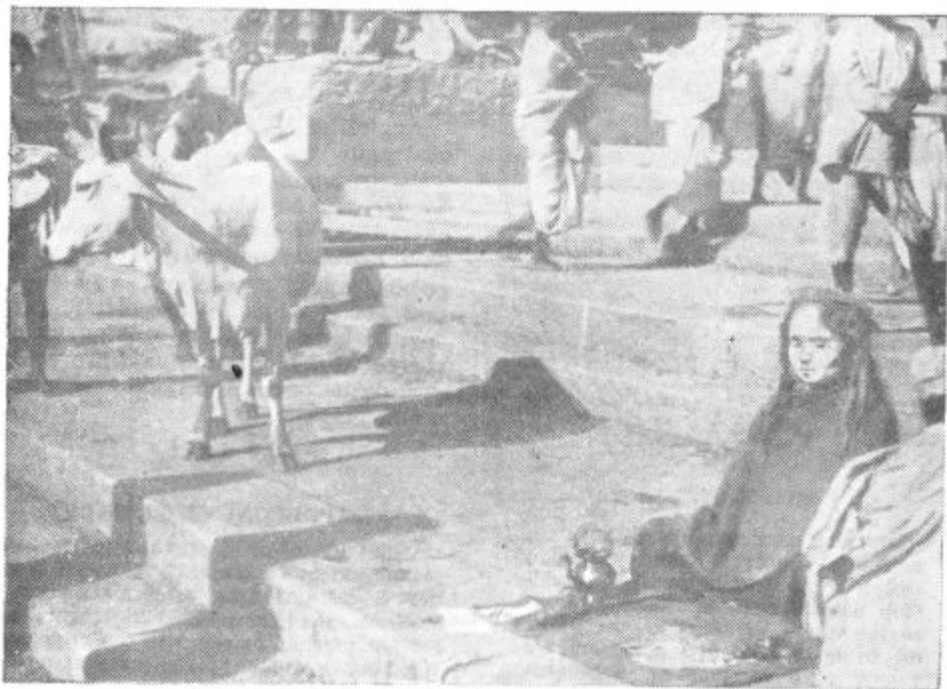
Nedavno je izšla knjiga indske pisateljice Katarine Mayo, ki razpravlja o »kasti izvrženih«. Nastanek kaste spada še v davne dobe, ko so Ariji vdrl v Indijo in so si pokorili tamošnje Dravide. Osvojevalci so utrdili brahmanski sistem in začeli so sami vladati na račun zaslužjenega ljudstva. To ljudstvo je vedno tvorilo najnižjo kasto (razred), stalo je izven vseh ostalih višjih družabnih kast in doslej ni bilo smatrano niti za vredno navadnega človeškega obstoja. Šestdeset milijonov pari je zaposlenih z najsirovejšim, najtežjim in najodpornejšim delom.

Višja kasta brahmanov skrbno pazi, da se parije obdrži v suženjstvu in pokornosti. Ti ljudje morajo stanovati izven mest in vasi. Ni jim dovoljeno niti stopiti v kakšno trgovino. Če se jih dotakne kakšen pripadnik višjega indske-

Ogromen kip BUDDHE, ki čuva vhod v eno izmed neštetih indskih svetih

ga razreda, se morajo očistiti in izvršiti zadevno predpisano očistevalno

»SVETA KRAVA« je v Indiji običajen prizor na cesti

obrede. Da, celo sama senca kakega pari je, ki pade na kakšno življenjsko potrebnost, zlasti na živila, napravi to stvar za neporabljivo. Noben brahmanški duhovnik ne sme pomagati pari ji. Pari je ne smejo čitati nobenih posvetnih knjig; šolska izobrazba jim je odklonjena, ne smejo črpati vode iz javnih studencev; ne smejo vstopiti v gostilno niti v sodnijsko palačo niti v bolnico. Nekaterim parijam je celo prepovedano prehranjevati in vzdrževati se z delom, tako da morajo in smejo samo beračiti. Ti nesrečneži se skrivajo v jarkih ob cestah, da bi njih senca ali glas slučajno ne »onečastila« ali »umazala« kakega pešca iz boljšega razreda. Parijem na Malabarskih otokih je celo prepovedano zidati si koče, zaradi tega živijo v nekakšnih gnezdih spletenih iz vejevja. Samoobsebi umevno je, da sta umrljivost in propadanje tega številnega najnižjega in najsiromašnejšega razreda nad vse mere velika, in prav tako si lahko mislimo, da iz njega izvira tudi največji odstotek zločinov in prostitucije.

Prebivalci neke vasi verskih tatov, rojenih zločincev. V Indiji je mnogo zločincev (po nepristranskih angleških navedbah 15 milijonov!). Sami se imenujejo »vrane«, ker verujejo, da se bodo po smrti spremenili v vrane. Njih veroizpoved je brezboštvo

Milijoni lačnih Indov lahko umro, toda v deželi prebiva stvor, ki ne trpi pomanjkanja: »sveta krava«. Krave se v Indiji svobodno sprehajajo in ni človeka, ki bi si upal prepoditi krave iz prometnih ali drugih razlogov, kaj šele, da bi jo ubil, če je še tako lačen. Krav ne molzejo in njihove kože se ne smejo uporabljati za usnje. Člani najvišje kaste morajo ležati okoli krave, da ne pade nanjo njih senca. Milijoni lahko umro lakote, toda v indskih svetiščih je zmerom dovolj hrane in čiste slame za »svete krave«. Ko čuti Hindu bližnjo smrt, se vleže v bližino »svete krave«, da more držati za njen rep, kar smatra za največjo milost.

Angleži si že leta in leta prizadevajo odstraniti vsaj najhujše predpise in določbe družabnih razlik indskega ljudstva, vendar, ker so doslej stalno naleteli na najvztrajnejši odpor premožnejših indskih razredov, napreduje ta stvar zelo počasi, komaj po polževo. Jasnó je pa tudi, da si Angleži v privilegije razredov, na katerih kolikor toliko sloni njih gospostvo v Indiji, ne upajo preveč drzati, da ne povzročijo hude krvi indskih privilegirancev. (Cv. K.)

NAPOLEONOVA VISOKOST

Veliki Korzičan ni bil tako nizek, kakor se splošno misli. Natanko je meril 5 čevljev, 2 palca, 4 črte, torej malo manj od Prešernovega korenjaka, ki govori »pet čevljev merim, palcev pet«. V današnjih številkah 1 m 687. Napoleonov sin pa je imel 5 čevljev, 9 palcev ali 1 m 868.

DIVJI PARADIŽ

MARGITA MATCHES

N A D A L J E V A N J E

Na verandi so se zbrali Axel, Watson in starejši nadzornik delavcev. Začeli smo jim pripovedovati novice z Nove Gvineje ter smo dodali še vesti, ki smo jih vedeli iz ostalega sveta. Kljub samoti, ki vlada tod, se je pokazalo, da je radio skoro brez vsake potrebe. Marx je skušal v Rabaulu odpreti trgovino z radio aparati, toda posel se mu ni obnesel. Velike osamljene plantaže ne poznajo blagra te velike moderne iznajdbe.

Ko sem se malo ozrla okrog sebe, sem videla nekaj oguljenih knjig, ki so bile očitno že mnogo po rokah in često prebrane. Poleg njih je bilo nekaj starih revij, že tako obrabljenih, da so jim bile platnice čisto izlizane. Možakarja sta nas vprašala, ako imamo kaj štiva na ladji. Potožila sta, da znata že celo oglase svojih revij na pamet. Zato je Watson poslal svojega slugo na ladjo, odkoder se je vrnil s celim naročjem časnikov in revij, novih in starih. Belo jadro na obzorju ni moglo pomeniti za Robinsona mnogo več, kot pa ta skromni prispevek za oba zapuščenca, ki sta hrepenela po tiskani besedi.

Bil je prijeten topel dan, v Kaliliju, eden onih dni, ki zapuste za vedno vtis v vašem spominu. Počastili so nas z izbrano večerjo, ki ji je predsedoval Jan in ki se je potrudil, da bi zabaval vse pri mizi. Imeli smo svežo svinjino, toplo juho, banane, kokosov kruh, sadje in svežo vodo. Sluga je postavil velik šopek na sredo mize in je tudi prt okrasil s cvetlicami. Nad glavami se je rahlo zibala luč. Kapitan Watson, ki se je okopal in obril, ko je vlekel svojo pipo, je bil prav malo podoben črnernemu možu, ki smo ga gledali v Ah Chejevem hotelu. Samo Axel je bil malo nemiren. Zdelo se mi je, kot bi mu rojile po glavi skrbi za ženo, ki tudi niso bile čisto neupravičene. Pitna voda, s katero so nam postregli, je bila hladna in sladka — kot bi jo imeli na ledu.

Po tem obilnem kosilu je bil zelo umesten majhen počitek in vsak se je

zavlekel s svojim stolom v kak kot, kjer je lahko užival še svež zrak in prijeten veter. Iz zemlje je vstajala vlažna sladkost tropskega popoldneva. Tišino je pretrgal le zdaj pa zdaj kak kokosov oreh, ki je padel z drevesa ter nas s svojim udarcem ob zemljo predramil.

Kasneje sva se z Janom podala v džunglo, da poiščeva reko, ki je dajala tako sijajno vodo. Utirala sva si pot skozi prepleteno divjo trto ter s silo odstranjevala lijanje, ki so se vlekle kot vrvi po tleh. Visoko nad nama so štrlele v nebo ogromna drevesa, katerih daleč iztegnjene veje so imele ovite okrog sebe vse polno parazitnega srobita. Po tleh je poganjala gosta praprota. Nešteto krat smo zdrsnili na vlažnih tleh. Hreščeče papige in druge tropske ptice so letale nad glavami. Sonce je slabo prodiralo v hladni mir džungle. Slednjič sem začula šumenje reke in kmalu nato sva že bila ob njej.

Bila sva ob kamenitem bregu. Voda je sicer tekla v brzicah, bila pa ni globoka. Domačin v pestrem predpasniku je lovil ribe z neke vrste kopjem, toda ko smo se priplazili do roba reke in ga pozdravili z domačim »Ikh«, je kriknil in izginil v nedostopno goščo. Divjaki tako hitro izginjajo, da ima človek občutek, kot bi jih pogoltnil prostor.

Na veliki skali, ki je štrlela iz drveče vode, sva sedela z Janom sredi neskončne džungle ob srečni reki. In kako je govoril! Že mesece ni imel prilike govoriti in sam bog ve, kdaj je že zadnjič govoril s kako deklico. Kljub temu je ljubil to divjo pokrajino in ljubil je celo njeno samoto. Čeprav sem se tudi sama zavedala te lepote, sem jo še bolj jasno videla skozi njegove oči.

Jan mi je pripovedoval o deklici, s katero je bil zaročen in ki čaka nanj tam nekje daleč na jugu, ki pa noče živeti z njim na teh samotnih otokih.

Ob sončnem zapadu smo odhajali iz Kalilija. Naša posadka na ladji, ki je imela skoraj ves dan prost, je bila srečna in zadovoljna. Počasi smo se pomi-

kali iz lagune v modro široko morje. Za nami sta ostala ob obali dva zapuščena in osamljena človeka, ki sta nam mahala dolgo časa z robcem v slovo. Kanaki so nam tudi klicali v svojem jeziku srečno pot in njih hripavi glasovi so odmevali preko mirnega morja.

Tako smo se pomikali proti obali Nove Gvineje.

pismo za nekega trgovca in njegovo ženo, toda nisem se ga hotela poslužiti. Zdelo se mi je, da je šla kapitanu Watsonu moja nesreča k srcu. Rekel mi je, da se lahko nastanim v kitajskem hotelu. Odkar sem stanovala v Ah Chejevem hotelu, sem imela te hotele zelo rada. Tako sva korakala skupaj po prašni cesti, obrobljeni s krasnimi drevesi, ki so

V nekaterih krajih Nove Gvineje vlada običaj, da ne sme vdova šest mesecev po moževi smrti pokazati svojega obraza in prav tako dolgo ne sme hoditi pokoncu. Takoj po moževi smrti odpelje vdovo sin ali hči v kočjo kakega sorodnika.

V Kaewing smo pripluli ravno neke nedelje skozi trop majhnih otokov. Okrog ladje so plesali delfini, ki so se z veliko spretnostjo poganjali iz vode. Morje je tod zelo nevarno, ker je pod površino vse polno čer, kojih robovi so tako ostri, da prerežejo dno ladje kot nož papir.

Nisem imela niti pojma, kam naj se podam v Kaewingu in kje naj si poiščem prenočišče. Imela sem sicer priporočilno

jih zasadili še Nemci ob beli obali, šli smo mimo domače bolnice, po griču navzgor, mimo več lepih zgradb, nato smo pa zavili na desno v kitajski del mesta.

To malo zamazano kitajsko mesto ima malo sličnosti s hrupno privlačnostjo Rabaula. Zamazane trhle lesene hiše stojе v neurejenih vrstah. V vsakih vratih je trgovina, kjer se lahko kupijo cenení noži, blago za predpasnike, ure, pahljače in slična krama, ki razveselju-

je srce preprostega divjaka. Trgovine same so temne in neprijazne ter se očitno vidi razpad nekoč cvetoče kolonije. Toda trgovci so se nam uslužno nasmihi. Kitajci v tropskih krajih se zde

kot bi bili zmerom sveže prepleskani. Prezirajo povprečnega belega človeka, ki hodi okrog prepoten in preveč posloven.

D A L J E

SLOVSTVENE UMETNINE V KINU

Velika nevarnost preti literarnim umotvorom: kinematograf, ugotavlja Marcel Rouff v *Zenevski Tribuni* 28. II. Sicer na drame se doslej prilagojevalci niso spravili, pač pa so filmali *Dona Quijota*, *Gospo Bovaryjevo*, *Hugojeve Siromake* itd. Za kino so to prav za prav lepe realizacije, krasni uspehi, toda iz njih občinstvo nikakor ne more spoznati književnega veledela.

Nesmrtne knjige veljajo kaj malo po dramski afabulaciji, edini, katere se more kino polastiti. *Don Quijote*, skrčen na svojo skeletsko vsebino postane samo zgodba blazneža, ki tava s svojo prenapetostjo po selskih potih. In res, tolikere epizode, ki imajo pod Cervantesovim peresom globok pomen, zgubijo pri svoji materijalizaciji ne le vso barvo, ampak tudi vsakršno filozofsko ali dušeslovno vrednost. Zastranica z mlini na veter, bitka z ovcami, se na projekcijskem platnu zdi zgolj muhavost prismojenca ali kašišarja.

Koliko stvari je povsem izpuščenih ali neznatno posnetih, na primer bistveni boj junakov s podobami v ogledalu! Umetniško delo pa je kakor ura, kjer je vsako kolesce in vsaka vzmet na svojem mestu in se ne sme izmakniti. *Don Quijote*, potegnjeno iz svojega sanjarskega onostranstva, je vzor masakrirane slovstvene umetnine. Enako *Madame Bovary*, ki je zgubila vso ceno, vso človeško žarkovitost. Ema Bovaryjeva je ostala samo še zlo poročena deželjanka, ki v sentimentalnih prigodah in v zakonolomstvu išče ubogi zanos svojih poprečnih sanjarij. A vrag naj me vzame, če si moreš po predstavi v kinu količkaj zamisliti, kaj pomeni srečna skovanka »bovaryzem«: razodetje precej splošne pokrajine v človeški duši. Ne deželjankina zgodba, pač pa bovarizem je prava vsebina Flaubertovega veledela, t. j. psihiološka analiza srca in duha, ki sta zgrešila svojo usodo, ker ne znata pogoditi pravih meja, ker sta prešibka za fiktivno živ-

Prizor iz filma »SIROMAKI«: obramba za barikadami

ljenje, kakršno sta si zamislila. Pretresljiva drama o neprilagodljivosti poedinca v istinitem življenju. Niz banalnih slik na projekcijskem platnu nima nič skupnega s to široko, globoko raziskavo.

Ob kratkem: jedro literarne mojstrovine se ne more dopovedati z objektivom. Celo slika, ilustracija, pa bodi še tako lepa, manjša mojstrovina, ker omejuje in točno opredeljuje tvorno moč v čitatelju, na katero se pisec obrača. Vsekakor ne bo kino nikoli umetnost tenkočutnih, zamotanih analiz, nikoli ne bo podajal drugega ko slike. Njegovo poslanstvo je v tem, da prinaša oblike sodobnega življenja, samo to. Naloga je dovolj obširna, da bo lahko pri miru pustil v njih stari slavi velike knjige, katerim so avtorji za večne čase utrdili, izbrali obliko in uredbo. R.

ČLOVEK IN DOM

»ELEKTRIČNI SUŽNJI«

4000 oseb obišče ta čas dan za dnem veliko razstavo v New Yorku, ki so jo otvorili pod imenom »Električni dom bodočnosti«. Celo v Ameriki, kjer so vajeni vseh mogočih tehničnih pridobitev in kjer nekaš takšnih domov že obstoja, vzbuja ta razstava

ogromno senzacijo, za Evropo pa bi pomnila naravnost pesem daljne bodočnosti, čeprav trdijo prireditelji, da bodo takšni domovi najpozneje v 20 letih nekaj vsakdanjega.

Posebnost te razstave je ta, kakor pove že ime samo, da prikazuje, kako zmore v gospodinjstvu elektrika vse, za kar so bili doslej potrebni posli, vsakovrstne priprave in mnogo ročnega dela.

Pred vsem bomo opazili, da v bodočem domu ne bo potrebna nobena peč. V podzemlju je prostor, v katerem proizvaja radio prejemniku po obliki in velikosti sličen aparat vse v hiši potrebne temperature in skrbi obenem za sveži zrak. Ta aparat čisti zrak in ga pošilja skozi vse prostore, obenem pa ga poleti hladi in pozimi ogreva. Prav tako ne bomo nikjer opazili nobene svetilne naprave, dasi so vsi prostori tako idealno razsvetljeni, da bolje biti ne morejo. Električne svetilne naprave v podobi žarometov so namreč zelo bistro in skrite v posebni vdolbini ob velikem oknu in svetijo v strop, od tu po vsem prostoru tako, da se ti vidi, kakor da bi prihajala dnevna svetloba tudi v najgloblji noči skozi okno.

Največje presenečenje za gospodinjstvo je seveda kuhinja. Tu vidiš električne aparature za sekanje mesa in kruha, za mletje

Pomladansko delo na polju

kave, za avtomatično kuhanje, cvrtje in pečenje, za odстранjevanje kuhinjskih duhov, za prenašanje jedi v jedilnico, kratko, s pritiski na nekoliko gumbov za vse, kar je prej zahtevalo mnogo truda in pomoči služkinji, ki so v takšni kuhinji postale premagan atavizem. V spalnici in kopalnici je prav tako polno aparatir, ki rabijo počitku, zdravju in negi lepote, za odpravo prahu, proizvodnjo infrardečih in ultraviolečnih žarkov, za pospravljanje itd. Da dobiš v tem vzorno urejenem domu električne aparature, ki perejo, likajo, snažijo čevlje in podobno, je samo ob sebi umevno, posebna priprava pa odpira in zapira s brezžičnimi valovi celo vrata garaže, ko se družina vrača z avtomobilskega izleta domov.

V celoti je razstavljenih v idealnem domu bodočnosti 864 večjih in manjših naprav, 864 električnih sušilcev. Niti egiptski faraoni niso imeli menda več služabnikov in lakajev. Posebne priprave skrbijo za to, da ne more priti do kratkih stikov, ki bi utegnili ves hišni obrat hipoma ustaviti. Račun za elektriko je za takšen dom seveda tudi v Ameriki ogromen, a v Evropi že zaradi neprimerno višjih cen električnega toka ni misliti na to, da bi si kaj kmalu začeli omišljati domove na temelju elektrike.

vk

BORBA ZA ŠAHOVSKI PRESTOL Match Aljehin-Bogoljubov

Aljehin in Bogoljubov sta v borbi za svetovno šahovsko prvenstvo odigrala dosedaj 6 partij. Svetovni prvak je že v teh igrah dokazal, da znatno nadkriljuje svojega nasprotnika. Niti enkrat še ni podlegel, pač pa je dobil že 2 partiji, docim so štiri končale neodločeno. Flohr, najmočnejši od mlade šahovske generacije, je imel vsekakor prav, ko je na vprašanje šahovske družbe v Baden-Badenu, kakšen bo izid borbe med obema šahovskima gigantom, kot dober poznavalec sile in slabih strani obeh tekmovalcev odgovoril: »Aljehin bo izvojeval letos še sijajnejšo zmago kakor v prvem spopadu z Bogoljubovom l. 1929 v Wiesbadenu.« Seveda pa s tem ni hotel reči, da Bogoljubov ni nevaren nasprotnik, temveč samo, da je Aljehin razred zase.

Peta partija

med obema vele mojstroma, ki je bila odigrana v Villinguenu na Badenskem, je končala po 49. potezi remis. Aljehin je imel sicer v končnici enega kmeta več, vendar svoje malenkostne premoči ni mogel zadostno izrabiti in je zato sam ponudil svojemu nasprotniku remis, ki ga je tudi sprejel.

Šesta partija

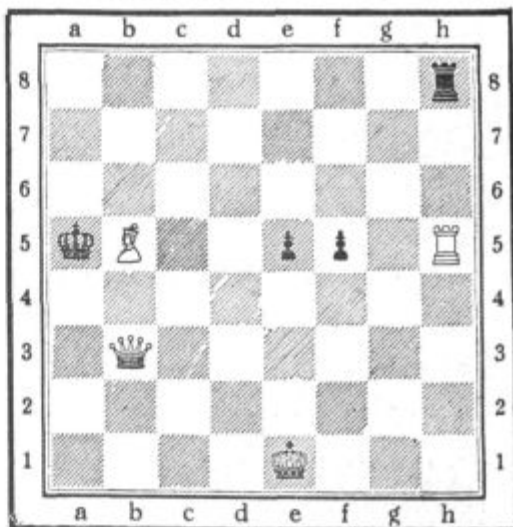
se je vršila v Freiburgu v Breisgau dne 18. aprila in je bila prekinjena v ugodni

poziciji za svetovnega prvaka. Pri nadaljevanju naslednjega dne pa se je Bogoljubov tako krepko branil, da sta bili poziciji obeh kmalu izenačeni. Po deveturni borbi sta se končno nasprotnika zedinila za remis.

Sedanje stanje matcha je 4:2 za Aljehina.

PROBLEM 64

Baron Holzhausen (1911)

Mat v treh potezah

Rešitev problema 62

1. Tb5—b4

Rešitev problema 63

1. Lf 4—d2! Dg7—f6 (a) 2. Ld2—h6! Prepreči umik kraljice na h8, kjer bi mogla kraljica odbiti vse napade konjev. 2... Sd1—c3 1) 3. Sc6—e5+, D:e5 4. Sh4 mat. Po 2... Sdf2 ali Shf2 izkoristi zopet beli krilno kritje svojega kralja po sovražni figuri. 3. Sh4+, D:h4 4. Se5 mat. 1... Dg7—h8 (b) 2. Ld2—g5! 1... Dg7—g3+ (c) 2. h2:g3, Kf3:g3 3. Se2—f4+. Krasno konstruirano.

ZANIMALO VAS BO:

L. 1830. so v Parizu igralke na odru pokazale, kako se kadijo cigarete. Trajalo pa je dobro desetletje, da je iz igre postala vsakdanja navada najširših plasti.

Ko so Rimljani l. 146. pred našim štetjem uničili Kartagino, so uničili tudi vse knjižnice, tako da je kartažanska literatura popolnoma izginila s površja zemlje — razen ene same knjige o poljedelstvu, ki jo je dal rimski senat kot učno knjigo prevesti.

OB FRANKOPANSKEM IMENU

Francoske sladčičarne peko nekake kolače ali torte z imenom »à la frangipane«. Količjak izkušen gimnazijec bi utegnil domnevati, da se pri tem uporabljajo krušne drobtine: frangere = razdrobiti, pane = kruh. Ali stvar ni taka, le po ovinkih je izvor iz omenjenih korenov. Ime frangipane izhaja baje iz rimskega rodu Frangipani, ki je izumil dišavo za testo iz mandljev in kostanjev pri tem pecivu. Podobno so nazvali neko vonjavo, s katero so parfumirali kože, namenjene za izdelavo rokavic.

Toda tista rimska družina se je prav za prav imenovala Schinella, Frangipani pa je vzdevek, ki ga je dobil eden njenih članov za to, ker je delil kruh rimskemu ljudstvu ob lakoti; iz podobnega razloga je družina Maeterlinck v Belgiji dobila svoj naziv po merniku. Najimennitnejša od Frangipanov sta bila Concio, poznejši papež Inocent II, in Jacopo, ki je Karlu Anževinskemu izročil Konradina, pobeglega v njegov grad Asturo.

Tropsko drevo Plumeria, po francosko frangipancier, ima svoje ime odtod, ker njegov zreli sad diši po prej omenjenem pecivu.

Toda kaj imajo z vsem tem Frankopani skupnega? To, da je papež Martin V. iz starih pisem svojemu gostu Frankapanu Nikoli potrdil, da hrvaški knezi modruškosenski potekajo od rimskih Frangepanov. Dal jim je nov grb, piše M. Prelog v Nar. Enciklopediji: v ščit dva zlata leva, ki ločita dva hleba. Vendar Brockhausov Konversations Lexikon iz l. 1902. zastopa mnenje, da so ti hrvaški plemiči bržkone čisto slovanskega kolena. K.

MATERINO MLEKO ZOPER KRVAVLJENJE

O važnem odkritju je poročal zdravnik dr. A. Solé v dunajski Zdravniški družbi. Pri mešanju krvi in ženskega mleka so ugotovili, da se je kri pričela sesirjati že po eni minuti. Sesiritev je bila končana najdlje v dveh minutah in je bila tako popolna, da je ni bilo mogoče z drugimi sredstvi doseči niti v približno enaki meri. Pri tem je pripomniti, da kravje in kozje mleko ter mleko morskega prašička ne pospešuje sesiritve. Medicina pozna celo vrsto snovi, ki sesiritev pospešujejo, a žensko mleko jih vse prekaša po učinkovitosti. To je velikega pomena posebno za primere podedovane bolezni krvavljenja (hemofilije). Enemu takšnih bolnikov so pred dvema letoma izdrli zob in bil na posledicah te nedolžne operacije kmalu umrl. Sedaj so mu spet izdrli dva zoba, toda kri so mu poskusili ustaviti z zamazkom, ki je bil prepojen z ženskim mlekom. In res se je krvavljenje takoj ustavilo. Tudi pri drugih operacijah, ki so zvezane z velikim krvavljenjem, kakor n. pr. pri odstranitvi polipov v nosu, so žensko mleko uporabili z največjim uspehom.

kp

ZA MISLEČE GLAVE

106

Zavozlana zadeva

Papirnat trak zavozlamo tako, da ni trak nikjer počez stisnjen, da so torej deli, ki smo jih zložili v vozel, sicer tesno drug ob drugem, a da ležijo plosko. Konca traku preganemo potem tesno ob vozlu. Dobili smo pravičen peterkotnik. Zakaj?

107

Za bistroumne pisarje

Število 10.000 lahko napišete z eno samo potezo, če posamezne številke vežete s črtami. Kako pa izvršite isto nalogo, če teh črt ne smete delati in če morate z isto potezo okoli celote potegniti še krog, ki se števila ne sme dotikati?

108

Vodomet

Iz nekega vodometu se prelakajo trije vodni curki v kotanje. Prvi curek napolni kotanje v dveh urah, drugi v treh, tretji v štirih. Kotanja ima odtok, ki jo lahko izprazni v eni uri. V koliko urah se kotanja napolni, če tečejo istočasno vsi trije curki in je odtok odprt?

Rešitev k št. 105

(Lahka cenitev)

Razlaga je v tem, da znaša oddaljenost palca pri iztegnjeni roki približno desetkratno razdaljo med obema očesoma.

W. Giese: ODMOR MED DELOM